

Szembesítés a történelemmel Nyitott szemmel, illúzió nélkül, akkor és most

A Fejér megyei termelészövetkezetek ötven esztendeje

Ugyanaz a táj, ugyanazok a földek, széles táblákban tárulkoznak az utazó elé, persze, ama ötven évvel ezelőtti tavasz is láthatott hasonlólt Krúdy a vonatablakból. Vagy tán nem ő medítált azon, hogy a megye 700 ezer holdján 135 nagybirtokos gazdálkodik?

Még a pátosz is rátelepszik az írásra: „A népe lett ez a végtelen kincs, a föld. 135 család lett szegény. 164 ezernyi mezőgazdasági nép boldog és megelegedett.”

A Déliben vonatra szállt...

A Fehérvári könyvből tudom meg azt is, hogy Fejér megye 250 ezernyi lakójából foglalkoztak ennyien, 164 ezren a földdel. Elfeledett Krúdy-mű a Fehérvári könyv, amely 1919 tavaszán természetesen nem az örökkévalóságnak íródott: napi aktualitása volt, amelynek témája — a munka alcíme is ez —; a termelészövetkezetek Fejér megyében. Jóllehet a Déliben vonatra szálló Krúdy Gyula, hiszen önmagához, néhány röpke sorban meg-megformálja útitársait, s csapongó fantáziája időnként elmerül a régmúltban is, mindez csak emeli az írás értékét. Pedig híralapírói feladata volt e munka, ma már nehéz lenne megmondani, ki és miként keltette föl Krúdy figyelmét a Fejér megyei tsz-ekre, s ültette vonatra. Összinté meggyőződése szinte átsüt a sorokon: *vallja és hiszi, hogy gyökeres fordulat tanúja lehet.*

Célja, miként leszögezi: „Milyen napjainkban Fejér megye és Székesfehérvár, midőn történelmi fátyol nélkül, nyitott szemmel és illúzió nélkül nézzük a világot, Magyarországot, 1919 tavaszán.”

Nos, milyen volt akkor, és milyen ma? Túlságosan erőszakolt, nem együvé tartozó a kérdés? Kétségtől, ne akarjunk párhuzamot vonni az események között, amelyeket fél évszázad választ el; valóban nem találkoznánk sok hasonlósággal. Akkor némi bizonytalan kezdetről számolhatott be az író, ma javarészt konzolidált mezőgazdaságról a krónikás. Olyan megye termelészövetkezeteiről, amelyeket a szakértők országosan is a legjobbak közé sorolnak.

Társadalmi átrétegződés

Am a Krúdy említette néhány alapadatra csak visszatérhetünk? Tehát akkor: 700 ezer hold, 164 ezernyi mezőgazdasági népesség. Ma: 680 ezer hold az összes mezőgazdasági terület, ebből — sok az állami gazdaság is — 370 ezer hold a tsz-ek birtokában. Az összlakosság, amely 1919-ben 230 ezer volt, ma már 393 ezer — ebből azonban csupán 60 ezren élnek a mezőgazdaságból!

Lám, mi mindent takar, a társadalmi átrétegződés miféle folyamatát jelzi néhány számadat. Nem csupán az ősi város, Fehérvár iparosodik, de a közelben építették föl a modern nehézipar egyik új központját, Dunaújvárost.

Fehérvárra érkezvén, hová is siet Krúdy? A törvényszéki palotába, ugyanis itt „rendezkedik be a Fejér megyei Földműves Szövetkezetek Termelési és Közélelmezési Központja”. Jelen időben írt sorok következnek, amelyek pergőbbé tesszik, szinte dramatizálják az eseményeket. „Bevonul Farkas Adolf és titkára, ifjabb Széll Mihály, akik már Somogy megyében szervezték a földbirtok szocializálását.” Lejegyzi Krúdy a különféle fölhívások címét: *Felhívás az állatállomány beoltásáról; a bizalmi férfiakra; a készletek bejelentéséről* és így tovább.

A kispasztorként tanácsadóhivatalának bizonyos Körmendi lesz a vezetője — ez a hivatal a tsz-ek egyelőre legfontosabb szerve. Ime, néhány terv: *munkásházák építése, aztán utaké Alcsút felé, a volt József főhercegi uradalomban. Farkas népbiztossági biztos ezt nyilatkozta — mint Krúdy nevezi magát — a hírlapírónak:*

— Nem rombolni jöttünk, hanem építeni... A szövetkezeti termésből első sorban a város és a vármegye lakossága, az összes ellátatlanok és a Vörös Hadsereg szükségleteit fogjuk fedezni... Allítanak föl egy modern gépjavitó műhelyt és fogyasztási szövetkezeteket is, melyeknek a kispasztorként is tagjai lehetnek, ha szociális termelészövetkezetben tömörülnek... Nyolcvan mozgó földbiztos járja a vármegyét és diszponál a termelés irányításában... Máris biztosra vehetjük, hogy a szövetkezeti termelés áldásos

munkája révén... bővegesen lesz enni-
való Fejér megyében.

Krúdy az írást egy lakonikus mondat-
tal zárja: „Ez történt Fejér vármegyében
az 1919-ik esztendő tavaszán.”

A régi megyeházán — ma

...S mi történik ma Fejér megyében. Hol is hangozhatnak el a kérdés, mint a régi — mert már van egy új is — megyeházán, ott is a főmezőgazdásznak adván föl a kissé általános leckét.

— *Bocsánat, a pontos címem immár: szakfelügyeleti csoportvezető.*

Kövesi Antal Békés megyei ugyan, ám az egyetem után rögvést erre a dunántúli tájra költözött, sok mindent végigcsinált: dolgozott a vetőmag-felügyelő-ségnél, volt kertészeti, majd növénytermesztési előadó, s 1962-től áll mai posztján. Vagyis már azóta, hogy az ország mezőgazdasága áttért a nagyüzemi útra.

— *Összefoglalná a tsz-ek felszabadulás utáni fejlődését?*

— Nagyon vázlatosan a következőket tudnám mondani. Az ötvenes évek elején volt vagy 250 tsz a megyében. Akadt köztük jó, sőt országos hírű, mint például a kápolnásnyéki, az enyingi, a petendi, az etyeki, amely utóbbi alakult meg elsőként Fejérben. Minimális volt az 1953-as megrázkódítás, sőt 1956-ban sem akadt szövetkezet, amely föloszlott volna. Akkoriban azonban csupán a megye 60 százalékán gazdálkodtak tsz-ek, s hasonlóan az országos megmozduláshoz, 1959—60-ban teremtdőött meg az egységes szocialista mezőgazdaság.

— *Mennyi volt akkor és mennyi ma a tsz-ek száma?*

— Már 1960-ban voltak összevonások.

amikor 190 tsz működött a megyében. Ma már csak 103 van, alig akad község, ahol két tsz lenne. *Egy falu, egy tsz — ez a gyakorlat, sőt újabban két falu, egy szövetkezet, mint például Cece és Vajta, Bakonycsernye és Balinka egyhez tartozik. Egy gazdaság átlagos ösztérülete 4300 hold, az egy tagra jutó részesedés tavaly 21 516 forint volt.*

A legfontosabb teendők

Kukoricás megye, szokás mondogatni Fejerről, s nem is alaptalanul: igaz, a szántóföldek 30 százalékán búzát vetnek, ám 22,2 százalékában kukoricát. Tavaly erősebbé nagyobb volt a szárazság, mint az Alföldön, mégis rekord termést kukoricából, s a második legjobb eredményt érték el búzából.

— *Melyek hát ma a legfontosabb teendők?*

— *Növelni a zöldégetermesztési hozamokat, aztán tovább gépesíteni, s megvalósítani a szarvasmarha-programot — kapom a választ.*

Kövesi Antalt végül Krúdy Fehérvári naplójáról faggatom.

— Kétségtől megtszélő így együtt szerepelni, de sajnos, azt tudom csak mondani, hogy az írásban szereplők közül senkit sem ismerek. Körmendi, Farkas, Széll Mihály... nem, hiába vonulatom föl most képzeletben a megye veteránjait, egyik sincs közöttük.

Igaz, Krúdy is írja: Farkasék már Somogyból jöttek, ki tudja, hol és miként éltek tovább? S mi a mű, ha úgy tetszik, az 1919-es riport sorsa? Legföljebb egy mellékmondat erejéig emlékezik meg a Fehérvári könyvről, amely irodalomtörténész.

Keresztényi Nándor